

İSPANYA MİLLİ KÜTÜPHANESİ

Tarihçe

Edibe BİRSEN

Tarihi incelemelere göre İspanya'da M.Ö. 63 - M.S. 17 tarihleri arasında Valencia'da ilk İspanyol Kütüphanesi kaydına rastlanmaktadır. Vizigot'lar çağında ise Cartagena, Toledo, Barcelona, Tarragona v.s. yerlerde önemli manastır kütüphaneleri kurulmuştur. Bu kütüphaneler Endülüüs (Andalucia) islâm kütüphaneleriyle yarışacak kadar gelişmiştir.

Rönesans çağında gelişen kültür hayatı ile İspanya'da kütüphaneler daha bir çoğalmış bilhassa üniversite kütüphaneleri ve özel kütüphaneler kurulmuştur. Bunları takiben Filipe II. San Lorenzo de El Escorial'de (dünyanın sekizinci harikası diye anılan bu yapıda) kraliyet kütüphanesini kurmuştu. Bu kütüphane bu gün İspanyol kültürünün en eski eserlerini ihtiva etmektedir. Bundan sonra 1637 de Ana Kraliçe kütüphanesi adıyla Madrid sarayında ilk 2.000 kitapla kurulan kütüphane, bu günkü Millî Kütüphanenin nüvesini teşkil etmektedir. Filipe V. zamanında Ana Kraliçe Kütüphanesi ve diğer bazı özel kütüphanelerdeki 8.000 kadar kitap biraraya getirilerek bugünkü opera tiyatrosu binasında halk kütüphanesi olarak faaliyete başlamış ve nihayet 1712 de Kraliyet Kütüphanesi (Real Libreria) halkın hizmetine açılmıştır. Bundan dört yıl sonra da 2 Ocak 1716 da tütüne konan bir vergi ile, ilk olarak kütüphane için yıllık 8.000 pesos bir ödenek konmuştur. Bu meblâğın 2.500 pesos'u kitap satın alınması, 1.200 pesos'u masraf, 4.300 pesos'u ise memur aylığı şeklinde bölünmüştür. 15 Ocak 1716 da çıkan bir emirnameyle her yazarın basılan kitabından bir adet kütüphaneye göndermesi mecburiyeti konmuş böylece (bizde derleme kanununa göre, Devlet Nüshası dediğimiz) Depo Legal'in temelleri daha 1716 yılında kurulmuş oluyor. Bu kütüphane, Carlos III zamanında büyük bir önemle geliştirilmiştir. Millî Kütüphane bu günkü nadir eserlerin çoğunu bu devre borçludur.

Kurulduğundanberi bu kütüphanede, İspanya'da kültür alanında isim yapmış ünlü kişiler, müdür ve kütüphaneci olarak çalışmışlardır. Her geçen yılla biraz daha gelişen bu kütüphane 31 Mart 1802 de çıkan bir emirnameyle daha da gelişmiş, kütüphane servislere bölünmüş ve bu servislerin başına yetkili kütüphaneciler getirilmiş, yine bu zamanda 28.397 parçadan ibaret altın para, madalya, arma v.s. Koleksiyonu da kütüphaneye getirilerek arkeoloji müzesi nüvesi kurulmuştur.

Napolyon istilâsı ve bunu takip eden yıllarda bazı mücbir sebepler dolayısıyla kütüphane bir kaç defa yer değiştirmiştir. Gün geçtikçe sayısı artan kütüphaneler dolayısıyla nihayet 1858 yılında Millî Eğitim nezaretine bağlı Arşiv - Kütüphane ve eski eserler dairesi kurulmuştur.

Gün geçtikçe artan kitap hacmi dolayısıyla bina yetersizliği had dereceyi bulmuş böylece ihtiyacı karşılayacak bir Milli Kütüphane inşası zaruri olmuş ve nihayet 21 Nisan 1866 da, Madrid'in sayısız anıt yapılarından biri olan, bu günkü Milli Kütüphanenin temeli atılmıştır.

Cephesi 134, derinliği 126 metre olan bu anıt yapı, 1894 de tamamlanmış, Askeri araçlarla yeni yapıya taşınan 500.000 kitapla nihayet 16 Mart 1896 da halkın hizmetine açılmıştır.

Yukarıda kısaca tarihçesini gördüğümüz Milli Kütüphane, İspanyanın başlıca kütüphanelerinden biri olmasından ziyade, bibliyografik bir müze durumunda olması dolayısıyla, İspanyolca konuşan ülkelerdeki kütüphaneler arasında en önemli yeri alan bir kütüphanedir.

(Palacio de Bibliotecas) Kitap Sarayı diye anılan Milli Kütüphane, Madrid'in en önemli ana caddelerinden biri olan Calvo Sotelo üzerindedir. Neoclasique bir mimarisi olan bu anıt yapı demir parmaklıkla çevrelenen, heykellerle süslü ağaçlı geniş bir bahçe içerisindedir. Mermer sütunları, oyma işli demir kapıları, edebiyat, ilim ve sanatı, etüd, zafer ve şöhreti temsil eden 30 kadar rölyefle; mermer merdiven sahanlığına konmuş, San İsidro, Cervantes, Lope de Vega, Alfonso el Sabio ve Luis Vives'in heybetli heykelleri ile kütüphanenin cephesi muhteşem bir manzara arz etmektedir.

Kapıdan girince geniş bir holde kütüphaneyi yaptıran Kraliçe Isabel II. nin ve ilk Müdürlüğünü yapan tanınmış yazar Menendezy Pelayo'nun heykelleri, ortada okuma salonuna giden kapı, her iki yanda üst kata giden mermer merdivenlerle, Modern Sanat Müzesi, Arkeoloji Müzesi gibi sayısız eserleri ihtiva eden müzeleri, Derecho de Autor, (yazar hakları), Depo Legal (Derleme), Servis de Lectur National ve büyük bir serbi salonunu da ihtiva eden muazzam bir yapı Milli Kütüphane.

Bibliyografik bir müze yönü olması dolayısıyla İnkunabel'ler ve Nadir eser-

Kütüphanenin ORGANİZASYONU

ler bölümünden başlayıp kısaca kütüphaneyi dolaşalım:

- 1 — Biblia Paupevum — Holanda 1460 40 sahife.
- 2 — Balbus. Johannes — Catholican. Gutenberg mathaasında basılan kütüphanede mevcut en eski, ilk baskı kitap.
- 3 — Apocalypsis cum figuris — (Antonio Koberger ve Albrecht Durer 1498) A. Durer'in 16 resmini ihtiva etmektedir.

Koleksiyonlarında bulunan enkunabel'lerden bir kaçının adını saydığımız bu bölümde bazı eserler dünyada mevcut tek nüshalardır. Bu bölümde 2.596 incunabel vardır. ve (Catologo de Incunabeles de la Biblioteca National, Madrid 1946) yayınlanan bir de katalogu mevcuttur. Bölümün ayrıca bir okuma salonu mevcut olup kitaplar serviste kilitli dolaplarda muhafaza edilmektedir. Bu kitapların fişleri genel katalogda mevcut olup serviste de ayrıca bir katalogları vardır. Fişlerin üzerine konulan (I) harfiyle kitabın ait olduğu servis anlaşılmakta ve arandığında kısa bir zamanda okuyucuya arz edilmektedir. Gerek bu serviste gerekse Nadir eserler ve Güzel sanatlar servisinde mevcut kitaplar kaybı yerine getirilemeyecek değerli eserlerdir.

Nadir eserler bölümü:

Özel okuma salonu, Nadir eserler okuma salonu ve büro olarak üç büyük salonu işgal eden bu serviste 25.713 nadir eser bulunmaktadır. Bunlar arasında Gutenberg'in incili diye anılan, altın yaldızlı, renkli minyatürlerle süslü ilk baskı incil, Rubens'in resimlerini yaptığı «Pompa introitus honori Serenissimi principis Fernandi Austriaci...» gibi kitaplar, İspanyol klâsiklerinin ilk baskıları ve 1700 yılına kadar basılmış eserler mevcuttur. Bundan başka yine aynı serviste Colección USOZ adı ile anılan ve 1873 yılında eşi Donna Maria Sandalia del Acabel tarafından, Milli Kütüphaneye bağışlanan, Don Luis USOZ'un 11.509 ciltlik, değerli nadir eserler ihtiva eden kütüphanesi bir koleksiyon halinde bu serviste bulunmakta ve bu kitapların fişleri üzerinde ayrıca U harfiyle yeri belirtilmektedir. Nadir eserlerin fişleri ise R (Raros) harfiyle belli edilmektedir.

Cervantes bölümü :

İlk baskı ve dünyada mevcut elli Cervantes koleksiyonu ve bağışlarla zenginleşen bu bölümde Cervantes, eserleri ve Cervantes'e dair 3.112 cilt kitap ve 849 föy mevcuttur. Bunlar arasında Don Kişot'un İbranice, Orduca, Japonca ve bütün avrupa ülkeleri dillerinde yapılan ilk ve müteakip çevirileri koleksiyon halinde mevcuttur. Bu bölümde saklanan bu kitapların fişleri genel katalogda mevcut olup fişler üzerinde Cerv. harfleriyle yeri belirtilmektedir.

Güzel Sanatlar Bölümü :

Kütüphanede bulunan zengin Estampa, gravür, litograf koleksiyonları ile kurulan bu serviste bu gün 125.000 den fazla gravür, orijinal resim, tablo v.s. mevcuttur.

A. Durer, Lucas, Granach, Rubens, Rambrand v.s. gibi yabancı sanatçılarla, Ribera, Murillo, Goya, Velazques v.s. ispanyol sanatçıların değerli eserlerinin bulunduğu bu serviste zengin sanat kitapları koleksiyonları ve ünlü kişilerin aile albümleri de yer almaktadır. Bu bölüm külliyatına dair muhtelif zamanlarda yayınlanmış özel bibliyografyalar geniş bilgi vermektedir. Bu serviste bulunan eserler yine kendi depolarında kilitli dolaplardadır. Bunların fişleri genel katalogda mevcut olup üzerlerinde BA (Bellas artes) harfleriyle yeri belirtilmektedir.

Yazmalar bölümü :

Ara pve Lâtin elyazmaları, kiral mektupları, Kristof Kolomb'un, Cervantes'in, Lope de Vega, Quevedo v.s. mektuplarıyla çok değerli koleksiyonları bulunan bu serviste 20.000 den fazla yazma vardır. Bunlar özel okuma salonlarında kilitli dolaplarda muhafaza edilmektedir. Ayrıca zengin yerli ve yabancı manuscrit katalogları, sözlükler ve sair müracaat kitaplarıyla yazmalar bölümü daha mükemmel bir hale getirilmiştir. Bu bölümdeki kitapların fişleri genel katalogda mevcut olup Mss (Manuscritos) harfleriyle yeri belirtilmektedir.

Müzik ve Diskotek bölümü :

5.603 den ziyade kitap ve 35.000 partiyon'un bulunduğu bu serviste 5.000 plâk vardır. Gerekli tesislerle mükemmel bir şekilde kurulmuş olduğundan bu plâklardan okuyucu - dinleyiciler gereğince faydalanmaktadırlar. Kitap yayını gibi depo legal (devlet nushası) sorununa tâbi tutulan plâk yayınları ile diskotek

bölümü hergün biraz daha gelişmekte ve zenginleşmektedir. Diskoteğin yazar adı, eser adı ve konu adına göre hazırlanmış kataloğu da mevcuttur. Müzik eserlerinin de serviste yazar adı, eser adı ve konuya göre hazırlanmış ayrıca bir kataloğu olup genel katalogda bu fişlerde bir M harfi ile ayırdedilmektedir. Bu serviste değerli el yazması partiyonlar vardır.

Kartoğrafya (harita atlas ve plân) bölümü :

430 u orijinal (elyazması), 40.000 harita ve 4.000 den ziyade atlasla zengin koleksiyonları olan bu bölümdeki bütün malzemenin memleket adı, yazar (hazırlayan) adına göre hazırlanmış kataloğu mevcuttur. Bilhassa İspanya hakkında çok teferruatlı ve zengin harita koleksiyonları vardır. Bütün bu haritalar bezle ciltlenmiş olup çelik harita dolaplarında muhafaza edilmektedir. Haritalar da kitaplar gibi depo Legal kanalıyla gelmektedir.

Periyodikler bölümü :

Yerli ve yabancı 2.000 den fazla periyodik yayının bulunduğu bu bölümdeki okuma salonunda dergiler decimal sistem düzenine göre açık raflarda okuyucunun hizmetindedir. Bu serviste periyodik yayınların memleketlere, periyodik adına ve konu adına göre hazırlanmış katalogları vardır. Bir de ayrıca kütüphanede mevcut periyodiklerin bir bibliyografyası yayınlanmıştır. Çok sayıda yabancı periyodikleri olup bunların hemen hemen yüzde doksanı mübadele yoluyla temin edilmektedir.

Aksesyon bölümü :

Satın alma, bağış ve Depo Legal (derleme) yoluyla kütüphaneye giren her kitap bu bölüme gelmektedir. Gelen her kitabın demirbaş kaydı yapılmakta ve bu demirbaş defteri yıllık olarak ciltlenip saklanmakta fakat numaralar devam etmektedir. Mükemmel bir organizasyonla işleyen depo Legal (Derleme) teşkilâtı sayesinde İspanya'da basılan her yayın kısa bir sürede kolaylıkla milli kütüphanede bulunabilmektedir.

Katalogasyon ve klasifikasyon bölümü :

Aksesyon bölümünde demirbaş kaydı yapılan her kitap en kısa bir zamanda katalog bölümüne gelmekte, aynı kat üzerinde bulunan bu servislere kitap nakli lâstik tekerlekli raf - arabalarla yapılmaktadır. Bu serviste enstrüksiyon gereğince ve mürekkepli kalemle müsvette olarak fişlenen kitaplar yine aynı salonda bulunan klasifikasyon servisine devirle orada «Bruxelle Decimal Universelle» sisteme göre (bütün İspanya kütüphanelerinde Bruxelle Decimal Universelle tasnif sistemi kullanılmaktadır) kitapların konu numaraları konulmaktadır. Bu serviste çalışan arkadaşların herbiri üniversite mezunu olup kendi ihtisas bölümüyle ilgili kitapları fişlemektedirler. Ayrıca genel katalog gereğince fişlerin arkasına ilgili konuların adı varsa ikinci, üçüncü yazar adı, v.s. gerekli notlar yazılmakta buna göre bu fişin gireceği konular ve kaç adet çoğaltılacağı anlaşılmaktadır. Burada bu fişleri çoğaltma işi iki şekilde yapılıyor. Önemli kitapların (bilim, sanat v.s. kitaplar) fişleri matbaada basılıyor, diğerleri teksirle çoğaltılıyor. Bitişik serviste yazılıp çoğaltılan bu fişlerin burada gerekli ayrımları yapılarak genel kataloga girmek üzere hazırlanıyor. Üç çeşit katalogları var. 1 — Yazar adı alfabetik katalogu. 2 — Brux. Dec. Univ. e göre konu katalogu, diğeri ise, okuyucuların en çok kullandıkları yazar, konu ve kitap adı hepsi bir arada buna göre alfabetik hazırlanmış Dictionnaire katalog dedikleri katalog.

Depo bölümü :

Böylece kataloglarla işi biten kitaplar depoya gitmek üzere bu bölüme nakletiliyor. Burada kitaplara ve fişlere kurşun kalemle, depo yer numarası konuyor. (Okuyucu salonu ve depolar halen büyük bir restorasyon halinde. Binanın altı kazılarak halen mevcut 12 kat çelik depoya 5-6 kat daha ilâve ediliyor.) Çok aranan kitapları en kısa zamanda çıkarılacak depo katlarına, ikinci üçüncü derecede aranan kitapları daha uzun süre alan uzak depolara koyuyorlar. Birde yukarıda saydığımız bölümlerde fişler üzerine konuştuğumuz söylediğimiz harfler, rumuzlar (Meselâ güzel sanatlar bölümü BA konuyordu) dolayısıyla o bölümle ilgili kitaplar depoda bir arada muhafaza ediliyor, böylece her konudaki kitabın, istenildiğinde, süratle okuyucuya verilmek hazırlanması mümkün oluyor.

Bibliyografya bölümü :

Bibliyografik yönden zengin müracaat kitapları bulunan bu bölümde ayrıca İspanya kütüphanelerinden gönderilen fişlerle bir de toplu katalog mevcuttur. İspanyol Bibliyografyasını yıllık olarak yayınlıyorlar. Fakat ayrıca Depo Legal kanatıyla gelen kitapların aylık bültenini yayınlıyorlar. Burada kitaplar ve föyler decimal düzene göre alfabetik hazırlanıyor, sonra periyodik yayınlar plâklar, notlar, filmler, küçük yayınlar denen: İlânlar, reklâmlar, programlar; bunların da bir sanat değeri olanlarını alıyorlar, (bilhassa boğa güreşleri ve fiyesta reklâmlarının ayrıca koleksiyonları var) ve indeks gibi bölümlerle böylece İspanyada yayınlanan her şeyi aylık duyuruyorlar. Bu bültene esas teşkil eden fişler depo Legalden hazırlanmış olarak geliyor. Ayrıca İspanya'da her alanda bibliyografyaya çok önem veriliyor. Meselâ Bibliografia Historica de Espana y Hispano - America ve Bibliografia de la literatura Hispanica, bu konularda dünya literatüründe mevcut kitap makale ve kritikleri kısa özleriyle ihtiva eden değerli bibliyografyalar.

Hispano - America bölümü :

Meksika, Peru, Venezuela Uruguay, Arjantin v.s. gibi Hispano - Amerika Ülkeleri ve Filipinler v.s. gibi İspanyolca konuşan Denizaşırı ülkelerde yayınlanan İspanyolca kitapların, (Bilhassa edebiyat ve kültür tarihi kitapları), toplandığı bu bölümde 30.000 den fazla kitap mevcuttur ve bu cins kütüphanelerin en zengini- dir. Bu kitapların memleketlere ve yazar adına göre alfabetik hazırlanmış katalogları mevcuttur.

Yukarıda saydığımız bölümlerden başka cilt atölyelerinde kitaplar seri bir şekilde ciltlenmekte. Mikrofilm bölümünde gerekli çalışmalar yapılmakta. Restorasyon lâboratuvarı denilen bölümde ise yıpranmış kitapların restorasyonu yapılmakta ve kitap muhafazası konuları incelenmektedir.

Kısaca anlatmağa çalıştığımız Millî Kütüphane gerek yapısı ve gerekse muhtevasıyla İspanyanın başta gelen Millî değerlerinden biridir.

İncelemelerde bulunduğum sürece müzaheretlerini gördüğüm Millî Kütüphane Müdürü ve aynı zamanda Kütüphaneler, Arşiv ve Müzeler Genel Müdürü Sayın Don Miguel Bordonau Mas'a ve birlikte çalıştığım arkadaşlara bu vesile ile tekrar teşekkür etmeği borç bilirim.